

IV. BASKENT INTERNATIONAL CONFERENCE ON MULTIDISCIPLINARY STUDIES

ÇEVİRİ VE ÖZ-YENİDENYAZMA BAĞLAMINDA TAHEREH MİRZAYİ’NİN ŞİİRLERİ:
İSTENMEYEN BİR AĞUSTOS YAĞMURU

TAHEREH MIRZAYİ’S POEMS IN THE CONTEXT OF TRANSLATION AND SELF-RE-
WRITING: *AN UNWANTED AUGUST RAIN*

Can ŞEN

Doç. Dr., Bartın Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Bartın, Türkiye

ORCID ID: 0000-0001-7449-5112

ÖZET

Çeviri, insanoğlunun tarih boyunca ilgilendiği, milletler - kültürler arası iletişim ve etkileşimi sağlayan çok önemli bir uğraşıdır. Edebiyat açısından ise çevrinin vazgeçilmezliği tartışılmazdır. Tarih boyunca edebî eserler farklı dillere çevrilmiş, bu da eserlerin kendi dilleri dışında başka dillerde yeni okurlara ulaşmasını sağlamıştır. Bu şekilde gelişen edebî çeviri faaliyetleri hem yazarların - şairlerin evrenselleşmesini sağlamış hem de dünya edebiyatları arasında bir etkileşim meydana getirmiştir.

Şiir çevirisi ise edebî çevirinin daha özel ve bir açıdan tartışmalı bir alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Şiirin dilin genel sözdiziminden farklı bir yapısının olması, şiirde biçim ve ses unsurlarının anlam kadar önemli olması ve kimi şiirlerde dilin sınırlarının zorlanması şiir çevirisini güçleştirmektedir. Bu yüzden tarih boyunca şiirin tam olarak çevrilemeyeceği düşüncesini iddia edenler de olmuştur.

Çalışmamızda bu bağlamda İranlı şair Tahereh Mirzayi’nin (d. 1979) Türkiye’de yayımladığı *İstenmeyen Bir Ağustos Yağmuru* adlı şiir kitabını inceleyeceğiz. Şiirlerini Farsça yazan Mirzayi, bu kitabında yer alan şiirleri kendisi Türkçeye çevirmiştir. Kitaptaki şiirler ayrıca Baki Yiğit tarafından İngilizceye çevrilmiş, kitap bu şekilde Türkçe - İngilizce iki dilli olarak yayımlanmıştır.

Şairin şiirlerini kendisinin çevirmesi bir bakıma bu şiirlerin yeniden yazılması anlamına gelmektedir. Çalışmamızda bu noktada şiir çevirisi, yenidenyazma, öz-yenidenyazma kavramları üzerinde duracak ve ardından Tahereh Mirzayi’nin *İstenmeyen Bir Ağustos Yağmuru* ile Farsçadan Türkçeye, Türkçeden de İngilizceye uzanan şiir serüvenini bu kavramlar üzerinden irdedeleyeceğiz.

Anahtar kelimeler: Şiir çevirisi, yenidenyazma, öz-yenidenyazma, Tahereh Mirzayi, *İstenmeyen Bir Ağustos Yağmuru*.

ABSTRACT

Translation is a very important endeavour that human beings have been interested in throughout history ensuring communication as well as interaction between nations and cultures. Translation is indispensable in terms of literature. Throughout history, works of literature have been translated into different languages, which has enabled them to be accessible to new readers in other languages besides their own. Thus, the literary translation activities that have developed in this way have both ensured the universalisation of the author and the poet and created an interaction between the world literatures.

Poetry translation is a more specialised and controversial area of literary translation. Since poetry has a different structure from the general syntax of the language, form and sound elements are as important as meaning in poetry, and the limits of language are pushed in some poems, poetry translation becomes difficult. Therefore, it has been claimed throughout history that the poetry can never be translated completely.

In this context, we will analyse the poetry book titled *İstenmeyen Bir Ağustos Yağmuru (An Unwanted August Rain)* published in Turkey by Iranian poet Tahereh Mirzayi (b. 1979). Having written his poems in Persian, Mirzayi has translated the poems in this book into Turkish himself. The poems in the book

IV. BASKENT INTERNATIONAL CONFERENCE ON MULTIDISCIPLINARY STUDIES

were also translated into English by Baki Yiğit, and the book was published bilingually in Turkish and English.

The translation of poems by the poet himself means, in a sense, the rewriting of these poems. At this point in our study, we will focus on the concepts of poetry translation, re-writing, self-re-writing and then we will analyse Tahereh Mirzayi's poetry adventure from Persian to Turkish and from Turkish to English with *İstenmeyen Bir Ağustos Yağmuru (An Unwanted August Rain)* through these concepts.

Keywords: Poetry translation, re-writing, self-re-writing, Tahereh Mirzayi, *An Unwanted August Rain*.

1. GİRİŞ

Çeviri, insanlık tarihi boyunca iletişim ve etkileşim açısından oldukça önemli bir uğraşı olmuştur. Özellikle edebiyat açısından çevrinin vazgeçilmezliği tartışılmazdır. Edebî eserler kendi dillerinden başka dillere çevrilerek yeni okurlar kazanırlar (Ece, 2016: 25). Bu da eserlerin ve yazarların/şairlerin evrenselliğe ulaşmasında önemli bir adımdır.

Çalışmamızda öncelikle çeviri, şiir çevirisi ve yenidenyazma kavramları üzerinde durduktan sonra İranlı şair Tahereh Mirzayi'nin Farsçadan Türkçeye ve Türkçeden İngilizceye uzanan şiir serüvenini bu kavramlar üzerinden irdeleyeceğiz.

2. Çeviri, Şiir Çevirisi ve Yenidenyazma

Çok genel bir şekilde bir dildeki metnin başka bir dile aktarılması olarak tanımlayabileceğimiz çeviri faaliyeti haberdar olmadığımız olay, durum, duygu ve düşünceleri tanımamızı sağlar (Grossman, 2021: 10). Bu da kültürlerarası etkileşimi sağlamaktadır. Yazarlar/şairler açısından çevirinin önemi büyüktür, zira eserleri çeviri sayesinde dünyanın farklı köşelerine ulaşmakta, okur sayıları artmaktadır (Grossman, 2021: 21).

Bununla beraber dillerin yapılarının ve anlam alanlarının farklı olması sebebiyle başarılı bir çevirinin nasıl olması gerektiği hep tartışılan bir husus olmuştur. Bu noktada şiir çevirisi ise başka tartışmaları beraberinde getirmektedir. Bunun sebebi şiirin büyük ölçüde standart dilden farklı bir evrende meydana getirilmesidir:

“Şiiri oluşturan ayrı bir şiir dili olup olmadığı tartışması bizi şiirin çevrilebilirliği tartışmasına götürmektedir. Edebî çeviri alanının en tartışmalı ve en karmaşık yönünü şiir çevirisi oluşturmaktadır. Bunun nedeni şiirin bir dilin bütün dilbilgisel olanaklarından yararlanmasıdır. (...)” (Altay, 2001: 30)

Bu doğrultuda şiirin her şeyiyle başka bir dile çevrilemeyeceği düşüncesini iddia edenler vardır. Bu düşüncüyü savunanlar bunun sebebi olarak şiiri şiir yapan şeyin anlamdan öte ses benzeşimi ve şiirin biçimi olduğunu dile getirirler. Buna göre sadece anlamı aktarmak şiiri çevirmeye yetmeyecektir çünkü anlam sadece şiirin konusunu yansıtmaktadır (Erten, 1993: 317). Şiirin ses özelliklerinin, yapısının başka bir dile nasıl aktarılacağı ise çetrefilli bir konu olarak şairlerin ve şiir çevirmenlerinin karşısında durmaktadır. Ayrıca bilhassa birbirine kültürel olarak uzak edebiyatlarda şiir çevirisi kültürel farklılık sebebiyle de zorlaşabilmektedir (Mirzayi, 2023b: 152-153). Çalışmamızda son şiir kitabı üzerinde duracağımız, aynı zamanda çevirmen olan Tahereh Mirzayi de şiir çevirisinin zorluğunu, bu zorluğun kendisinde uyandırdığı kaygıyı şiirin estetik boyutunu vurgulayarak *“(...) Bu sanat eserini başka bir dile kazandırırken, acaba şiirsel dili ve şairin çizdiği estetik rotayı da koruyabilecek miyim? (...)”* (Mirzayi, 2023b: 150) şeklindeki sözleriyle dile getirmiştir.

Çeviri bağlamında üzerinde durulması gereken bir başka kavram “yenidenyazma”dır. “Yenidenyazma” bir yazarın bir başka yazarın eserini yeni bir bağlamda, yeni işlevlerle dönüştürerek yazmasıdır. Bu eylem sonucunda kaynak eserden farklı, yeni bir eser ortaya çıkmaktadır (Gören, 2013: 65). Çeviri eylemi de bir bakıma yenidenyazmadır (Ece, 2016: 37, 50). Çünkü çevirmen bir edebî eseri “başka bir dilde yenidenyazmakta”dır. Dillerin yapısal ve anlamsal farklılığın bir sonucu olarak ortaya çıkan bu durum çevirmenin kaynak eseri alımlayışıyla ve çeviri stratejileriyle de doğrudan alakalıdır.

IV. BASKENT INTERNATIONAL CONFERENCE ON MULTIDISCIPLINARY STUDIES

3. Tahereh Mirzayi'nin *İstenmeyen Bir Ağustos Yağmuru* Adlı Şiir Kitabı

Dünya edebiyatında birden fazla dil bilen ve birden fazla kültür dünyasında yaşayan yazarların/şairlerin kendi eserlerini çevirmeleri sık karşılaşılan bir durumdur. Samuel Beckett, Vladimir Nabokov ve Milan Kundera bu noktada ilk akla gelen isimlerdir (Ece, 2016: 85-87). Bu bağlamda çeviri, yukarıda belirttiğimiz gibi bir bakıma yenidenyazma olarak kabul edilirse kendi eserlerini başka dillere çeviren yazarların/şairlerin durumu nasıl değerlendirilmelidir? Bir yazarın/şairin kendi eserini düzeltmek, derinleştirmek ya da farklı bir edebî türe çevirmek için yeniden yazması şeklinde tanımlanabilecek “öz-yenidenyazma” kavramı (Aktulum, 2007: 236) bu noktada kendi eserlerini çevirenleri de kapsamaktadır. Yazarın/şairin kendi eserlerini çevirmesi, diğer bir deyişle çevirerek başka bir dilde yeniden yazması edebiyat dünyasında olumlu karşılanmaktadır:

“(…) Bir yazarın kendi metnini başka bir dilde yeniden yazarken uygun gördüğü değişiklikleri yapması yayıncılar, eleştirmenler ve okurlar tarafından hiç yadırganmaz, çünkü metnin asıl ve tek sahibi olan yazarın onun üzerinde istediği oynamaları yapabileceği düşünülür. Benzer değişiklikler çevirmen tarafından yapıldığında hoş karşılanmazken, kendi metnini çeviren yazar tarafından yapıldığında sorgulanmaz, aksine metnin anlam dünyasının farklı dildeki değişiklikler sayesinde zenginleştiği varsayılır. (…)” (Ece, 2016: 84)

Bu olumlu yaklaşımda kendi eserini çeviren yazarın/şairin o eseri en iyi bilen kişi olması da etkilidir. Yazar/şair kendi eserini çevirirken anlam nüanslarını ya da kendisi için önemli olan hususları korumaya çalışacaktır.

Türkçedeki şiir kitabı *İstenmeyen Bir Ağustos Yağmuru*’nu bu bağlamda değerlendireceğimiz Tahereh Mirzayi de kendi şiirlerini çeviren / yenidenyazan bir şairdir. 1979’da İran’ın Sari-Mazenderan şehrinde dünyaya gelen Mirzayi, Fars Dili ve Edebiyatı alanında lisans ve yüksek lisans eğitimi almıştır. Hâlen Eskişehir Osmangazi Üniversitesi’nde doktora eğitimine devam eden Mirzayi, Türkçeden Farsçaya ve Farsçadan Türkçeye çeviriler yapmaktadır. İlk şiir kitabı *İstanbul Sokaklarının Uyurgezeri* 2013’te İran’da Farsça olarak yayımlanmıştır (Mirzayi, 2023a: 4). 2023’te Türkiye’de yayımlanan *İstenmeyen Bir Ağustos Yağmuru* ise şairin Türkçedeki ilk şiir kitabıdır. Otuz bir şiirin yer aldığı kitabın künye sayfasında eserdeki şiirlerin Farsça asıllarından Türkçeye şairin kendisi tarafından çevrildiği belirtilmiştir (Mirzayi, 2023a: 2). Türkçe ve İngilizce iki dilli olarak basılan kitapta şiirlerin İngilizce çevirileri ise Baki Yiğit’e aittir (Mirzayi, 2023a: 2). Eserde kitabın solundaki çift sayılı sayfalarda şiirlerin İngilizcelerine, sağdaki tek numaralı sayfalarda ise Türkçelerine yer verilmiş; kitap böylelikle “yansıtmalı çeviri” metodu (Coşkun, 2020: 244) ile düzenlenmiştir.

Kendisiyle yapılan bir söyleşide sekiz senedir Türkiye’de yaşadığını belirten Mirzayi; artık yazarken Türkçenin olanaklarından da yararlandığını, sadece Farsça değil Türkçe de düşündüğünü ifade etmiştir (Tunçer, 2023). Mirzayi’nin bu konudaki “(…) Farsça yazarken Türkçenin güzel olanaklarını da kullanıyorum. Coğrafya dilinizi etkiliyor. Mekan değişikliği olduğunda yeni sözcükler girer kelime haznenize. Ama kendi sözcüklerinizi de kaybetmekten korkarsınız. İki dilin güzelliklerini kullanınca muazzam şiirler ortaya çıkabilir.” (Tunçer, 2023) şeklindeki sözleri dilsel ve kültürel etkilenme açısından dikkate değerdir.

Mirzayi’nin şiirlerini kendisinin Türkçeye çevirmesi ve yazma süreçlerinde Türkçeden de istifade ettiğini belirtmesi onun Türkçeye çevirdiği şiirlerinin öz-yenidenyazma bağlamında da değerlendirilebileceğini düşündürmektedir. Mirzayi, şiirlerini Farsçadan Türkçeye çevirirken onlara dışarıdan bakan bir çevirmen pozisyonunda değildir. Çevirme eyleminde aynı zamanda şiirlerin şairi olduğu için metinle özdeşleşme hâli söz konusudur. Bunun yanında Mirzayi’nin erek dile (Türkçeye) o dilde düşünebilecek derecede vâkıf olması da çeviri eylemini kolaylaştırmaktadır. Bu noktada o, şiirlerini Türkçede yeniden yazmaktadır. Böylelikle Farsça şiirlerindeki dilsel ve içeriksel farklılıkları Türkçeye en uygun şekilde aktarabilmektedir. Bir söz sanatının ya da mecazi anlamın en uygun karşılığını bulmaya çalışmakta ve şiirlerinin ses yapısını Türkçede kendi arzuladığı şekilde düzenleyebilmektedir. Bu sayede yukarıda belirttiğimiz şiir çevirisiyle ilgili sorunları şiirlerini yeniden yazarak aşmaktadır.

Mirzayi’nin kendi şiirlerini başka bir dilde yenidenyazması Nobel’e iki kez aday gösterilen dünyaca ünlü Kıbrıslı Türk şair Osman Türkay’ı anımsatmaktadır. Anadili Türkçenin yanında İngilizceyi çok iyi bilen Osman Türkay şiirlerini hem Türkçe hem İngilizce yazmış, şiirlerini diğer dile rahatlıkla

IV. BASKENT INTERNATIONAL CONFERENCE ON MULTIDISCIPLINARY STUDIES

aktarabilmiştir (Öznur - Özdoğanoglu, 2003: 22). Osman Türkay'da da çeviriyle birleşen bir öz-yenidenyazma söz konusudur ve bu onun dünyaya açılmasını kolaylaştırmıştır.

Kitaptaki Baki Yiğit'in İngilizce çevirileri ise Mirzayı'nın şiirlerinin İngilizceye açılmasını sağlamaktadır. Şair, kendi şiirlerini çevirerek / yeniden yazarak Türk okuruna ulaştırmakta, şiirler Baki Yiğit'in Türkçeden yaptığı çevirilerle de İngilizce bilen okurlara ulaşmaktadır (şiirlerin ve İngilizce çevirilerin ikisini çalışmamızın ek kısmında örnek olarak veriyoruz). Mirzayı'nın şiir evreni bu şekilde Farsçadan Türkçeye, Türkçeden de İngilizceye doğru genişlemiştir. Bu, çevirinin önemini ve etki alanının genişliğini de göstermektedir.

Nazım birimi, ölçü ve kâfiye kullanımı açısından şiirlerini serbest tarzda yazan Mirzayı'nın şiirlerine içerik açısından baktığımızda aşk, çocukluk anıları, savaş, ölüm, gündelik yaşam ve toplumsal sorunlar gibi temaları işlediğini görmekteyiz. *İstenmeyen Bir Ağustos Yağmuru*'nda bu doğrultuda bireysel ve toplumsal temalar birlikte karşımıza çıkmaktadır.

4. SONUÇ

İranlı şair Tahereh Mirzayı, *İstenmeyen Bir Ağustos Yağmuru* adlı şiir kitabıyla çeviri ve öz-yenidenyazma açısından dikkate değer bir eser ortaya koymuştur. Çevirmen ve şair kimliklerinin birleştiği kitabında Mirzayı, Farsça yazdığı şiirlerini kendisi Türkçeye çevirerek bir bakıma onları Türkçe olarak yeniden yazmıştır. Kitaptaki şiirlerde Mirzayı'nın Türkçeyi oldukça akıcı ve dilin şiirselliğine uygun bir şekilde kullandığı görülmektedir. Bunda Mirzayı'nın Türkçeyi iyi derecede bilmesinin ve Farsça ile Türkçe arasında çeviriler yapmasının, çeviri faaliyeti üzerine kafa yormasının büyük katkısı vardır. Kitaptaki şiirlerin başka bir çevirmen tarafından İngilizceye de çevrilmesi ise Mirzayı'nın şiirlerine yeni ufuklar açmıştır. Bu noktada gerek içeriğiyle gerekse yayımlanmış şekliyle *İstenmeyen Bir Ağustos Yağmuru*'nun Fars ve Türk edebiyatları açısından ilgi çekici bir eser olduğunu söyleyebiliriz.

KAYNAKLAR

- Aktulum, Kubilây (2007), *Metinlerarası İlişkiler*, İstanbul: Öteki Yayınevi.
- Altay, Ayfer (2001), “Şiir Çevirisinde Çevrilemeyenler”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, cilt: 18, sayı: 1, s. 29-43.
- Coşkun, Osman (2020), “Osmanlı Son Dönem Çeviri Yöntemleri Üzerine Bir İnceleme”, *Dil ve Edebiyat Araştırmaları*, sayı: 21, s. 223-263.
- Ece, Ayşe (2016), *Çevirmenin Yazar ve Kahraman Olarak Portresi*, yayın yeri belirtilmemiş: Çeviribilim Yayınları.
- Erten, Asalet (1993), “Çeviri Ediminde Kayıplar Sorunu”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, cilt: 10, sayı: 1, s. 315-330.
- Gören, Esin (2013), *Yenidenyazmak - İtalyan Edebiyatında Yenidenyazılmış Metinler*, İstanbul: Dönence Basım ve Yayın Hizmetleri.
- Grossman, Edith (2021), *Çeviri Neden Önemlidir?*, Çeviren: Ayşe Ece, İstanbul: YKY.
- Mirzayı, Tahereh (2023a), *İstenmeyen Bir Ağustos Yağmuru / Unwanted August Rain*, İngilizce Çeviriler: Baki Yiğit, Ankara: Ürün Yayınları.
- Mirzayı, Tahereh (2023b), “Kültürlerarası Etkileşim ve Şiir Çevirisi” (Röportaj: Anahita Shahbaz), *Çeviri Röportajları*, Editör: Fadime Çoban, İstanbul: Aktif Yayınevi.
- Öznur, Şevket - Özdoğanoglu, Tuncay (2003), *Uzay Çağı Ozanı Osman Türkay*, Lefkoşa: Gökada ve Osman Türkay Vakfı Yayınları.
- Tunçer, Yusuf (2023), “İranlı Şair Mirzayı'nın Şiir Kitabı Çıktı: Farsça Yazıp Türkçe Söylemek”, *Aydınlık*, <https://www.aydinlik.com.tr/haber/iranli-sair-mirzainin-siir-kitabi-cikti-farsca-yazip-turkce-soylemek-396310> (erişim tarihi: 15/06/2023).

IV. BASKENT INTERNATIONAL CONFERENCE ON MULTIDISCIPLINARY STUDIES

Ek-1. Mirzayi'nin Şiirlerinden ve Baki Yiğit'in İngilizce Çevirilerinden Örnekler

<p>Aşkın Meşalesi Aşkı göklerde aramam diyen, Merdivenleri çıkmaya korkan kadın Bugün, tek nefes, denizin dibinde Cupid'in meşalesini arıyordu Karanlık sularda. Kimin kalbini düşürmüştü acaba? (Mirzayi, 2023a: 11)</p>	<p>The Torch of Love The woman who says, I do not seek love in the skies, And is afraid of climbing up the stairs Was looking all in one breath for Cupid's torch In the dark waters at the bottom of the sea today. I wonder whose heart she had dropped? (Mirzayi, 2023a: 10)</p>
<p>Ölümün Turuncusu Anneannem öldüğünde Annem portakal ağacının altında Toprağa vermişti gözyaşlarımı. Ondandır ölümün rengi hep turuncu! (Mirzayi, 2023a: 47)</p>	<p>Bitter Orange of Death When my maternal grandmother died My mother had given her tears to the ground Under the orange tree. For that reason the color of death is always bitter orange! (Mirzayi, 2023a: 46)</p>

Ek-2. Kitabın Kapağı

